

Protiklad Grálu a Klingsora - vyšší a nižší smýšlení • Parsifalovy zkoušky • Osvobození od smyslné lásky v díle Richarda Wagnera • Wagnerovo zvěstování nové doby

Víte - už jsem to častěji uváděl - že v každém člověku žije mužský i ženský princip a tím, že jsou rozložené [do dvou pohlaví], se vměšuje smyslnost. Spása „věčným ženstvím“¹⁶ znamená, že dojde k překonání smyslnosti*. To je také ztvárněno v *Tristanovi a Isoldé*. Historickým výrazem tohoto překonání je pro Wolframa z Eschenbachu stejně jako pro Richarda Wagnera Parsifal; ten je reprezentantem nového křesťanství. Parsifal se stává králem svátého Grálu díky tomu, že vysvobodí to, co dříve úpělo pod jhem smyslnosti a že do světa uvádí nový princip lásky.

Co je vůbec základem pověsti o Parsifalovi? Co znamená svátý Grál? Prapůvodní pověst, která se vynořuje v polovině středověku, nám vypráví, že svátý Grál je miska, kterou použil Kristus při Poslední večeři a v níž pak Josef z Arimathie zachytil krev prýstící z rány Ježíše Krista. Tuto misku a kopí, které ránu způsobilo, vynesli andělé vzhůru a uchovávali je vznášející se v povětří, dokud se nenašel Titurel, který na hoře Montsalvat - to jest na hoře spásy - postavil hrad, v němž byla tato miska uchovávána jako svátost duchovního rytířstva. Dvanáct rytířů se shromáždilo, aby sloužilo svátému Grálu. Ten má moc odvrátit od těchto rytířů smrt a dát jim to, co potřebují, aby svou duši vedli vzhůru k duchovním světům. Pohled na něj jim vždycky znovu dává spirituální sílu.

Nyní se můžeme rovnou věnovat podobě, kterou dal pověsti o Parsifalovi Richard Wagner. Ta je v podstatě táž, jakou máme již u Wolframa z Eschenbachu. Na jedné straně tu máme chrám Grálu s jeho rytíři, na druhé straně kouzelný zámek Klingsorův s jeho rytíři, kteří jsou skutečnými nepřáteli grálského rytířstva. Proti sobě jsou tu postaveny dva druhy křesťanství: jeden představuje rytířstvo

* V něm. orig. *Sinnlichkeit*, což může znamenat též *smyslovosti*; totéž i dále. (Pozn. překl.)

Grálu, druhý Klingsor se svými rytíři. Klingsor je ten, kdo se zohavil, aby nepropadl smyslnosti. Žádost však nepřekonal, znemožnil pouze její uspokojení. Žije tak dosud v říši smyslnosti. Slouží mu kouzelné děvy. Vlastní svůdkyní v této říši je Kundry; vše, co přijde ke Klingsorovi, stahuje na stranu smyslnosti, k tomu, co by mělo náležet minulosti.

V Klingsorovi je personifikováno středověké křesťanství, které se stalo asketickým, které sice zahubilo smyslnost, nikoli však zároveň žádost; nezachraňuje před svůdnou mocí smyslné lásky, personifikovanou v Kundry. Něco vyššího bylo spatřováno v odříkání silou vyšší spirituality, která smyslnost násilně nehubí, nýbrž vyšším duchovním poznáním ji zušlechťuje a pozvedá se do říše vytříbené lásky. Amfortas a grálské rytířstvo o to usilují, dosud však nebylo možné tuto říši vytvořit. Nezdařilo se to. Dokud tu není ta pravá spirituální síla, musí Amfortas propadnout svodům Kundry; vyšší smýšlení v Amfortasovi padá za oběť nižšímu smýšlení, Klingsorovi.

Pověst o Parsifalovi tak před námi vedle sebe staví dva jevy: na jedné straně křesťanství, které se stalo asketickým, které však ani zahuběním smyslnosti nemohlo dosáhnout vyššího, spirituálního poznání, a na druhé straně představitele duchovního rytířstva, kteří však pokaždé padají za oběť Klingsorovým svodům, a to tak dlouho, dokud se neobjeví spasitel, který Klingsora porazí. Amfortas je zraněn, ztrácí svaté kopí, které získává Klingsor, a jako bolestí postižený král musí střežit Grál. Takto choří a trpí také vyšší křesťanství. V utrpení musí střežit skutečná tajemství, mystéria křesťanství, spojená se svátým Grálem, dokud se neobjeví spasitel v nové podobě - a tento spasitel povstává v Parsifalovi.

Parsifal se nejprve musí naučit svou lekci a prochází zkouškami; pak se tříbí a pozvedá se k oné spirituální síle, k pocitu velké jednoty všeho bytí. Richard Wagner nám v Parsifalovi opět nevědomě podává hluboké, okultní pravdy. Parsifal nejprve prochází stupněm, kdy se učí soucitu, soucitu s našimi staršími bratry, se

zvířaty. V bouřlivé touze po tom, aby se stal rytířem, opustil svou matku Herzeleide, která zármutkem zemřela; bojoval a zabil zvíře. V pohledu umírajícího zvířete pocítil, co znamená zabít. To je první stupeň jeho třibení.

Druhý stupeň spočívá v tom, že se učí překonávat touhu, aniž by navenek musel zahubit orgány smyslné touhy. Dostává se nejprve ke svátému Grálu, svůj úkol však zatím nepoznává. Poznává ho tehdy, když přijme zasvěcení života. Zdánlivě propadne pokušení v podobě Kundry, zkoušku však složí. Ve chvíli, kdy by mohl podlehnout pokušení, se vyrve z moci touhy; jako vycházející Slunce v něm zazáří nová, ryzí láska. Zableskne se to, co jsme viděli vznikat již v soumraku bohů. „Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria virgine“, zrozen z Ducha skrze pannu - to je vyšší síla lásky, která se rodí z duše neprostoupené smyslností a která všechny duše tříbí a očisťuje a zušlechťuje. Člověk v sobě musí probudit takovou duši, která smyslné orgány nehubí, nýbrž vše smyslné zušlechťuje, poněvadž z panenské materie se rodí Já, Kristus. V Parsifalovi se rodí Kristus. Proti svůdné Kundry vystupuje vyšší, panenská síla. Kundry jako onen ženský princip, který lidské Já stahuje do sféry pohlavnosti, musí být přemožena. V Kundry je před nás postavena inkarnace toho, co jako opačné pohlaví člověka stáhlo dolů. Kundry tu už jednou byla jako Herodias, která si žádala Janovu hlavu. Podobným způsobem jako Ahasver tu byla postavou, která nemůže dojít klidu a své jediné vysvobození hledá ve smyslné lásce.

Osvobození od smyslné lásky je tím, co nám Richard Wagner nevědomky vkouznil do svého *Parsifala*. Vidíme, jak se tato myšlenka v jeho díle rozvíjí. Již v *Bludném Holanďanu* ho intuitivní síla jeho bytosti vede k témuž problému: muž, který bloudí na moři, je ze svého dlouhého bloudění vysvobozen obětí panny. To je i problémem *Tannhäusera*. Zápas pěvců na Wartburce Wagner podal jako boj mezi pěvcem staré, smyslné lásky, Jindřichem z Ofterdin- genu, a Wolframem z Eschenbachu, reprezentujícím sílu obnoveného, spirituálního křesťanství. V této pověsti o zápasu pěvců na Wartburce je to právě Jindřich z Ofterdingenu, který si na po-
moc vezme mistra Klingsora z Uher. Oba jsou však přemoženi silou

vycházející z Wolframa z Eschenbachu. Nyní hlouběji rozumíme i *Tristanovi*, protože víme, že to, oč se tu jedná, není zahubení lásky, nýbrž projasnění a vytríbení lásky, žijící v Tristanovi.

Ze Schopenhauerova sjednocení vůle se Richard Wagner vzepjal obrácení a vytríbení vůle do vyšších sfér. Toto vytríbení dokonce vyjádřil v jednom dramatu, v němž zdánlivě vůbec není obsaženo, v *Mistrech pěvcích*. Takřkajíc mezi řádky ho tu máte v očistění Hanse Sachse od pokušení, jež pociťuje vůči Evě, kterou chce získat sám pro sebe. Nespočívá to ani tak v textu samotném, jako v hudbě; když slyšíte hudbu *Mistrů pěvců*, cítíte něco z tohoto třibení.

To vše se Richardu Wagnerovi spojilo v jeho *Parsifalovi*. Ohlíží se v něm po bráhmanském praideálu. Se zármutkem a bolestí viděl příznaky úpadku v současné rase. A vycházeje ze svého umění, chtěl vytvořit nový impuls. Vykoupení rasy na základě nového spirituálního obsahu, to bylo to, co chtěl dát svými Hudebními slavnostmi. Z tohoto ducha psal i Nietzsche, dokud šel s Wagnerem,¹⁷ o dionýském umění. Vnímál, že v těchto Hudebních slavnostech žije cosi z obnovení mysterijních her starého Řecka. Aischylovy a Sofoklovy Dionýsie,¹⁸ které nás vedou do počátků čtvrté podrasy, byly něčím, co přispělo ke zrodu kulturního proudu páté podrasy. V hloubi Dionýsových mysterijních chrámů lidé vnímali toto vykoupení. Až v evropských zemích vyšlo najevo to, co se tenkrát odehrávalo v mysterijních chrámech.

Stojíme před Dionýsem, který se vtěluje ve hmotě a který v člověku slaví své zmrtvýchvstání a nanebevstoupení. V mysterijních chrámech vnímál řecký zasvěcenec sestoupivšího boha. V těchto řeckých mystériích bylo něco z nálady stesku, když se mluvilo o tom, že v budoucnu bůh opět povstane v lidských srdcích. A v severské pověsti mluvili zasvěcenci, druidové, o soumraku bohů, z něhož vzejde nové pokolení. Ve starých mystériích drottů a druidů bylo křesťanství předpovězeno. Richard Wagner vnímál, že se blíží doba, kdy se musí naplnit křesťanství, které se začalo

rozvíjet ve čtvrté a dále se rozvíjelo v páté podrase, doba, kdy toto křesťanství bude hovořit svou pravlastní řečí. Nyní se mají ti, kteří věřili, stát zase těmi, kdo zří.

Richard Wagner prožíval tep zemského vývoje, stejně jako Edouard Schuré¹⁹, který na základě tohoto impulsu rekonstruoval staré mysterijní drama eleusinských mystérií. Bayreuthská událost nám tak ukazuje splynutí dvou kulturních proudů, ožiti řeckých mystérií a nové křesťanství. Tak pociťoval Richard Wagner a tak pociťovali ti, kdo byli okolo něj, a tak pociťoval i Edouard Schuré toto umění jako první předeheru ke sjednocení toho, co se kdysi oddělilo. V tomto prapůvodním [eleusinském] dramatu byly ještě náboženství, umění a věda sjednoceny, až se pak odštěpily. Umění šlo svou cestou - Aischylos, Sofoklés - náboženství a věda zase šly svými cestami.

Ze společného kořene řeckých mystérií tak vedle sebe vyrostly tři proudy. Každý z těchto proudů mohl vyrůst jen díky tomu, že se prozatím ubíraly svou vlastní cestou. Doba našla zvláštní náboženský výraz pro cit, umělecký výraz pro smysly a vědecký výraz pro rozum. K tomu muselo dojít, neboť jenom když člověk mohl každou z těchto schopností rozvíjet oddělenou cestou až k nejvyššímu rozkvětu, bylo možné dosáhnout dokonalosti. Náboženství, je-li dovedeno do výšin křesťanského světónázoru, je způsobilé znovu se sjednotit s uměním a vědou. Básnictví, malířství, sochařství a hudba dosáhnou své výše teprve tehdy, až se opět sjednotí se skutečným náboženstvím. A věda, která se plně rozvinula teprve v novověku, dala vskutku podnět ke sjednocení těchto tří proudů.

Nyní došlo k novému sjednocení umění, vědy a náboženství jako obětímu daru lidstvu prostřednictvím Richarda Wagnera, který jako jeden z prvních pocítil impuls tohoto sjednocení. Cítil, že křesťanství je povoláno znovu sjednotit to, co bylo dříve odděleno, a vložil to do postavy svého Parsifala. Jako velká předzvěst nové kultury doléhá k našemu sluchu ono velkopáteční kouzlo, do něhož Richard Wagner vložil svou náladu Velkého pátku. Poznal, že vývoj duší a vývoj ras se musí ubírat různými cestami, že je třeba

duše pozvednout a vykoupit, že je třeba dosáhnout vzkříšení duší, i přes tragický osud, spočívající ve spojení s tělem určité rasy, s tím, co zaniká.

Dát zaznít světu tónů poukazujících na novou budoucnost - to chtěl Richard Wagner svým dílem v Bayreuthu. Alespoň malá část lidstva měla vyslyšet ony tóny budoucnosti. Je to živoucí, umělecká apokalypsa, již Wagner zvěstoval své době, jako pravý prorok, který věděl, že záhy musí nastat nová doba, na niž chtěl poukázat. Tak doznívá jeho životní dílo:

Chci vám přinést svědectví o vizích, jež se mi zjevily; přijdou doby, kdy se tyto vize uskuteční.

R. Steiner: Die okkulten Wahrheiten alter Mythen und Sagen. GA 92. Poznámky posluchačů z přednášky z 19. května 1905, Berlín, str. 140nn.